

УДК 316.4

О. М. Балакірева, канд. соціол. наук

Інститут економіки та прогнозування НАН України

Д. А. Дмитрук, канд. соціол. наук

Центр "Соціальний моніторинг"

ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ОЦІНОК ТА ОЧІКУВАНЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: 2006–2012 рр.¹

У публікації подано результати чергового моніторингового дослідження громадської думки населення України щодо самооцінок матеріального становища та індексів соціально-економічних настроїв. Розглянута динаміка за останні шість років: 2006–2012 рр.

Сьогоднішні соціально-економічні очікування населення продовжують залежати від відповіді на запитання: очікує країну чергова хвиля кризи в поточному році чи настане поступове поліпшення? Позитивний контекст таких очікувань задається певною стабільністю на ринках як західних (переважно) так і східних сусідів, зростанням макроекономічних показників; негативний – політичними подіями навколо парламентських виборів, що породжують популізм щодо незначного зростання макроекономічних показників чи катастрофічні передбачення для економіки без кредитів МВФ.

Суспільна свідомість, ще не оговтавшись від кризових явищ попередньої хвилі, продовжує нервово очікувати наступну. Так, за даними моніторингових досліджень ЦСМ/УІСД, станом на середину грудня 2012 р. менше 3% українців згодні з тим, що криза в країні закінчилася, ще 8% вважають, що кризові явища втрачають силу. Натомість, переважна більшість (61%) переконана у тому, що криза триває і зараз, а ще 20% упевнені, що кризові явища тільки-но набувають своєї сили.

¹ За результатами моніторингових опитувань населення України, що проводяться Центром "Соціальний моніторинг" та Українським інститутом соціальних досліджень ім. О.Яременка спільно з відділом моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій Інституту економіки та прогнозування НАН України. Вибіркова сукупність кожного опитування моніторингу складає не менше 2000 респондентів, репрезентативна за основними соціально-демографічними ознаками по відношенню до дорослого населення України.

Останнє всеукраїнське опитування населення країни проведено з 5 по 15 грудня 2012 р. у 24 областях України, АР Крим та м. Києві. Усього опитано 2003 респондентів. Стандартні відхилення при достовірних 95 відсотках і співвідношенні змінних від 0,1:0,9 до 0,5:0,5 становлять 1,34–2,24 відсотка. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю за місцем проживання респондента "віч-на-віч". Рівень досягнення респондентів – 50%.

Такий стан громадської думки йде врозріз із макроекономічними показниками. За даними Державної служби статистики України, 2012 р. завершився з дефляцією 0,2%. Зниження споживчих цін за підсумками року було зафіксоване вперше з 2002 р. (0,6%). У грудні, порівняно з листопадом, індекс споживчих цін (ІСЦ) становив 100,2%, у січні – грудні 2012 р. проти січня – грудня 2011 р. зафіксована інфляція 0,6% [1], тоді як Державний бюджет України на 2012 р. був розрахований, виходячи з урядового прогнозу інфляції у 7,9%. Поліпшення економічних показників відмічалось не лише вітчизняною статистикою, але й міжнародними спостерігачами. Ще у квітні 2012 р. Міжнародний валютний фонд (МВФ) поліпшив прогноз інфляції в Україні з 8,5% до 7,9%, а пізніше повідомив про перегляд прогнозу до 7%. У середині липня 2012 р. Світовий банк (СБ) знизив прогноз інфляції у 2012 р. до 6,1% проти 9,4% грудневого (2011 р.) прогнозу. У 2013 р. СБ очікує інфляцію в Україні на рівні 9,5% (7,4%), у 2014 р. – 5,9% (7,1%) [2].

На тлі дефляційних процесів зростає і рівень доходів населення. Середня заробітна плата в Україні в грудні 2012 р. становила 3 тис. 377 грн. Таким чином, середня заробітна плата в грудні 2012 р. порівняно із листопадом зросла на 9%. За даними Держкомстату, у III кварталі 2012 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року номінальні доходи населення зросли на 14,2%. Наявний дохід, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг, і реальний наявний, визначений з урахуванням цінового фактора, збільшилися на 13,5%. Наявний дохід у розрахунку на одну особу за III квартал 2012 р. становив 6618,7 грн, що на 802,3 грн більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Витрати населення у III кварталі 2012 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року збільшилися на 14,7%. Приріст заощаджень склав 37 946 млн грн [3].

Незважаючи на це, переважна більшість населення країни демонструє песимістичність оцінок та невпевненість у майбутньому, яка посилюється постійними розмовами про дефолт та інфляцію. На думку низки експертів, серед яких і представник Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), в Україні в 2013 р. через зростання тарифів на енергоносії і збільшення гнучкості обмінного курсу очікується підвищення інфляції [4].

Суб'єктивні оцінки матеріального становища за останній рік (табл. 1) не демонструють покращення показників добробуту, які фіксує державна статистика. Якщо у грудні 2007 р. найбільш численною групою у структурі населення за матеріальним статусом були респонденти, яким вистачає на харчування, одяг, взуття, дрібну побутову та цифрову техніку (35%), то у 2008–2013 рр. найбільш чисельною залишається група респондентів з меншими купівельними спроможностями, ті, кому вистачає тільки на харчування, необхідний одяг та взуття (2008 р. – 33%, 2009 р. – 35%, 2012 р. – 35,5%). Структура розподілу населення за купівельною спроможністю у 2012 р. подібна до показників 2006 р., а майновий розрив між окремими групами населення залишається на високому рівні.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання:

"Як би Ви могли оцінити фінансове становище своєї родини?", %

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2012 р.
Будь-які покупки можу зробити в будь-який час	2	2	1	0,4	1,2
Вистачає на харчування, одяг, взуття, дорогі покупки (телевізор, холодильник тощо). Для таких покупок, як нова машина, дачна ділянка тощо, необхідно накопичувати або позичати гроші	11	12	9	6	8,8
Вистачає на харчування, одяг, взуття, інші покупки. Для придбання дорогих речей (велика побутова техніка – телевізор, холодильник, комп'ютер, пральна машина) необхідно накопичувати або позичати гроші	26	35	30	24	22,7
Вистачає на харчування та необхідний одяг, взуття. Для таких покупок, як гарний костюм, мобільний телефон, мала побутова техніка (праска, пилосос тощо), необхідно накопичувати або позичати гроші, брати кредит	34	30	33	35	35,4
Вистачає на харчування. Для придбання необхідного одягу, взуття треба накопичувати або позичати гроші	20	16	20	22	23,3
Змушені економити навіть на харчуванні	7	5	7	11	7,5
Важко відповісти	-	-	-	1,6	1,3

Джерело: за даними моніторингу УІСД/ЦСМ.

Усі ці прояви суттєво позначилися на рівні довіри населення, яка є одним із ключових показників для оцінювання стабільності в суспільстві, його демократичних підвалин та добробуту. Останні роки політичної та фінансової нестабільності істотно підірвали ті надбання довіри, які вибудовувалися з часів набуття незалежності. Таким чином, оцінюючи політичну ситуацію в Україні, лише 2,9% назвали її благополучною, трохи більше чверті опитаних (27,2%) – спокійною. Переважна ж більшість (53,4%) вважає її напруженою, а 10,6% взагалі критичною та вибухонебезпечною (рис. 1).

Зміни у структурі купівельної спроможності підтверджуються змінами у соціальній структурі (рис. 2). Протягом шести років (2006–2012 рр.) зменшується частка середнього класу. Так, за даними моніторингу Інституту соціології НАНУ, частка тих, хто відносить себе до середнього класу, у 2010 р. була найменшою і становила 30,8%. І хоча у 2012 р. відбулося збільшення цього показника до 35,1%, рівень 2006–2008 рр. не досягнуто.

У суспільстві наростають протестні настрої, зумовлені поглибленням дистанції між багатими та бідними верствами наслідання. Наприкінці минулого року, вже через місяць після виборів до Верховної ради України, 18,7% опитаних вважали цілком можливим проведення акцій протесту та масових виступів населення проти падіння рівня життя та на захист своїх прав.

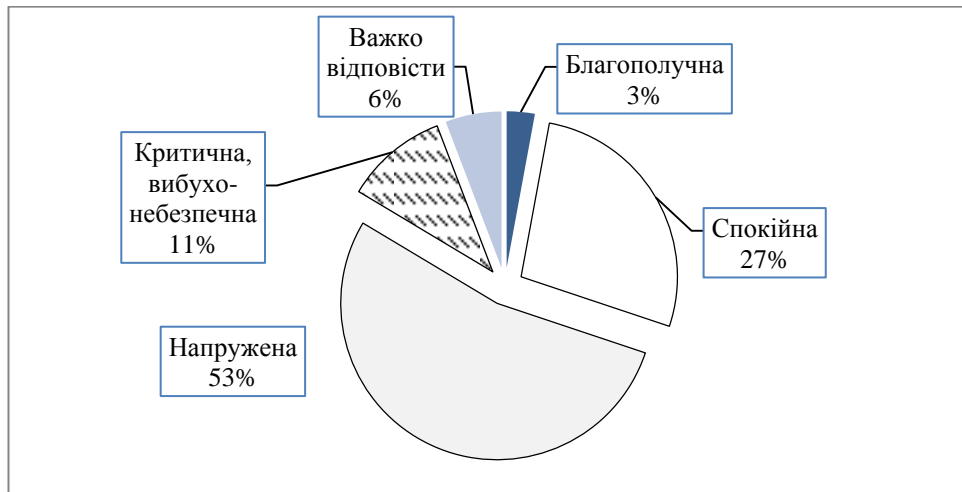

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання: "Як би Ви оцінили в цілому політичну ситуацію в Україні?", %

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

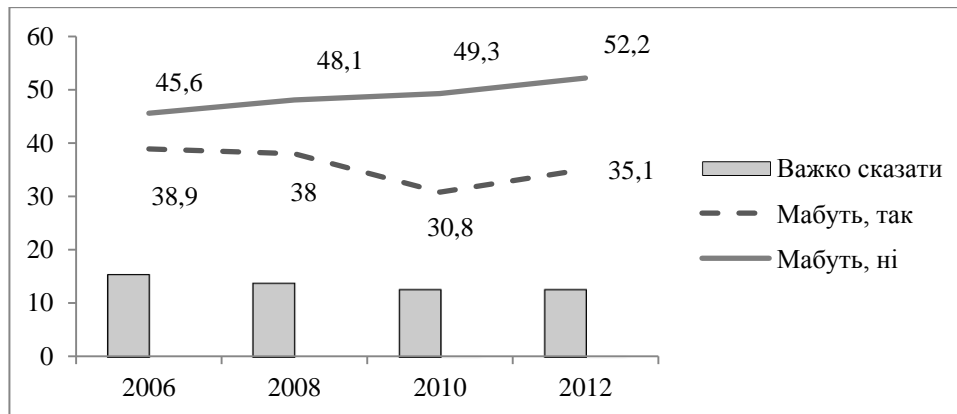

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання: "Чи могли б Ви віднести себе до середнього класу в Україні?", %

Джерело: за даними моніторингу ІС НАНУ.

Дані грудневого опитування 2012 р. засвідчили, що невдоволення власним матеріальним становищем базується на необхідності домогосподарств скорочувати окремі статті видатків: близько 90% змушені були на чомусь економити протягом року (рис. 3).

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Рис 3. Питома вага респондентів, які економили на різних видах витрат (за відповідями на запитання: "На чому Ви економили?"), % серед тих, хто вказав, що протягом 2012 р. економив, N=1694)

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

За даними моніторингу ЦСМ/УІСД, середній дохід родини на одного члена родини наприкінці 2012 р. становив 1922 грн, в той час як бажаний дохід мав би дорівнювати 3774 грн, що на 49% (у 2 рази) вище. Розрив між фактичним та бажаним (достатнім для забезпечення нормального рівня життя) рівнем доходів у розрахунку на одного члена родини збільшувався протягом 2007–2011 рр., сягнувши максимального показника у квітні 2011 р. Наприкінці 2006 р. він становив 1,8 разу, наприкінці 2007 р. – 2,3 разу, а наприкінці 2008 р. – 2,6. У 2009 р. було зафіксовано незначне зменшення цього розриву до 2,5, скорочення тривало і в 2010 р. – до 2,2 разу. У квітні 2011 р. зафіксоване стрімке зростання розриву між фактичним та бажаним доходом до позначки у 2,9 разу, після чого почалося поступове зменшення, яке тривало і в 2012 р. (рис. 4).

За час моніторингу з 2006 р. середній реальний дохід зріс у два рази – з 960 грн до 1922 грн, бажаний дохід збільшився з 2232 грн до 3774 грн (в 1,7 разу). У доларовому еквіваленті реальний дохід змінився з 190 до 240 дол. США, тобто збільшився в 1,26 разу.

* Наскільки середній бажаний дохід перевищує середній реальний дохід з розрахунку на одного члена родини, разів.

Рис. 4. Динаміка середніх значень бажаного доходу для нормального життя та реального рівня достатку, грн

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД імені О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Нерівномірність розподілу суспільних благ та розбіжність між бажаним та наявним доходом краще за все проглядається при зіставленні показників бажаного та отриманого доходів у розрізі основних соціально-демографічних груп.

Найвищі показники доходу у м. Києві та на Сході, а найнижчі – у центральних та південних областях. Значну дистанцію можна спостерігати у доходах міських та сільських мешканців: якщо середній дохід на одного члена родини в місті становить 2109 грн, то в селі він на 605 грн менший (1,4 разу). Відповідно, це позначається і на показниках дистанції між реальним та бажаним розміром доходу: для міст бажаний дохід на 41% більший, а для сільської місцевості відставання становить уже 64%. Загалом ми можемо спостерігати тенденцію, відповідно до якої середнє значення бажаного доходу по основних соціально демографічних групах від нижньої до верхньої точки коливається не так сильно, як коливається наявний реальний дохід. Для груп, виділених у табл. 2, бажаний максимум на сьогодні становить 5395 грн на особу, а мінімальне значення цього показника дорівнює 2956 грн (дистанція 1,8 разу). В той же час різниця між реальним максимальним доходом (2944 грн у Києві) та мінімальним його показником (1347 грн серед тих, хто вважає себе низько забезпеченою групою) сягає 2,2 разу.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Таблиця 2

Різниця середніх значень бажаного доходу для нормального життя та реального рівня достатку за соціально-демографічними групами, грн (грудень 2012 р.)

	Особистий дохід минулого місяця, грн	Дохід родини минулого місяця в розрахунку на 1 члена родини, грн	Щомісячний дохід на 1 члена родини, що вважається достатнім, грн	Наскільки бажаний дохід перевищує реальний в розрахунку на 1 члена родини, %	Дохід в розрахунку на 1 особу в місяць, що забезпечує прожитковий мінімум, грн	Родину, з яким доходом в розрахунку на 1 особу в місяць, можна вважати бідною, грн
Серед усіх	1929	1922	3774	49	2167	1168
<i>За типом поселення</i>						
Обласний центр	2273	2230	4212	47	2363	1342
Місто	1924	2031	3141	35	2107	1113
<i>Міста у цілому</i>	2062	2109	3590	41	2214	1208
Село	1627	1504	4200	64	2058	1077
<i>За регіоном опитування</i>						
Захід	1550	1635	3229	49	1957	1015
Центр	1693	1429	3442	58	2118	1065
Північ	1899	1732	5395	68	2202	1077
Схід	2138	2360	3488	32	1994	1156
Південь	1537	1393	3963	65	2507	1524
АР Крим	2228	2033	3100	34	2490	1088
м. Київ	2940	2944	5194	43	2904	1526
<i>За віком</i>						
18–29 років	1807	2201	3862	43	2222	1152
30–39 років	2142	1889	3620	48	2193	1170
40–49 років	2277	1983	3688	46	2196	1395
50–59 років	1923	2167	4892	56	2317	1117
60 років та більше	1687	1555	3106	50	1983	1064
<i>За статтю</i>						
Чоловіки	2359	2089	4136	49	2198	1150
Жінки	1598	1790	3473	48	2142	1183
<i>За рівнем освіти</i>						
Початкова/базова середня	1339	1475	2952	50	1893	993
Повна середня	1608	1632	3454	53	2123	1210
Базова вища	1873	1800	3378	47	2209	1154
Повна вища/вчений ступінь	2512	2474	4691	47	2245	1178
<i>За рівнем матеріального становища</i>						
Дуже низьке	1066	1406	3613	61	2232	1085
Низьке	1483	1347	3396	60	2111	1130
Нижче середнього	1780	1659	4146	60	2108	1155
Середнє або вище	2410	2504	3641	31	2235	1207

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Описані вище розбіжності, відображаючи структурні дисбаланси по основних соціально-демографічних характеристиках, все-таки не такі вражаючі, як розбіжності в рівні доходу верхніх та нижніх прошарків населення. Співвідношення розмірів середніх місячних доходів 10% найбідніших (нижній дециль) і 10% найбагатших (верхній дециль) прошарків населення становить сьогодні 8,2–8,9 рази, тобто доходи найбідніших від найбагатших відрізняються майже у 9 разів.

Таблиця 3

**Середній місячний дохід 10% найбідніших (нижній дециль)
і 10% найбагатших (верхній дециль) прошарків населення
в українському суспільстві**

		12.2000	12.2007	12.2008	12.2009	12.2010	04.2011	10.2011	11.2011	03.2012	12.2012
Особистий дохід за минулий місяць, грн	Нижній дециль	38	271	317	291	415	475	539	581	633	661
	Верхній дециль	534	3953	3990	3752	5288	3584	4400	4479	3586	5411
	Коефіцієнт*	14,2	14,6	12,6	12,9	12,8	7,6	8,2	7,7	5,6	8,2
Дохід родини за минулий місяць із розрахунку на 1 члена родини, грн	Нижній дециль	24	269	315	252	337	306	387	477	466	544
	Верхній дециль	312	3067	3740	3147	5571	3658	3511	4014	3788	4845
	Коефіцієнт*	12,8	11,4	11,9	12,5	16,6	11,9	9,1	8,4	8,1	8,9

* Під коефіцієнтом мається на увазі співвідношення середнього доходу 10% найбагатших та 10% найбідніших прошарків населення.

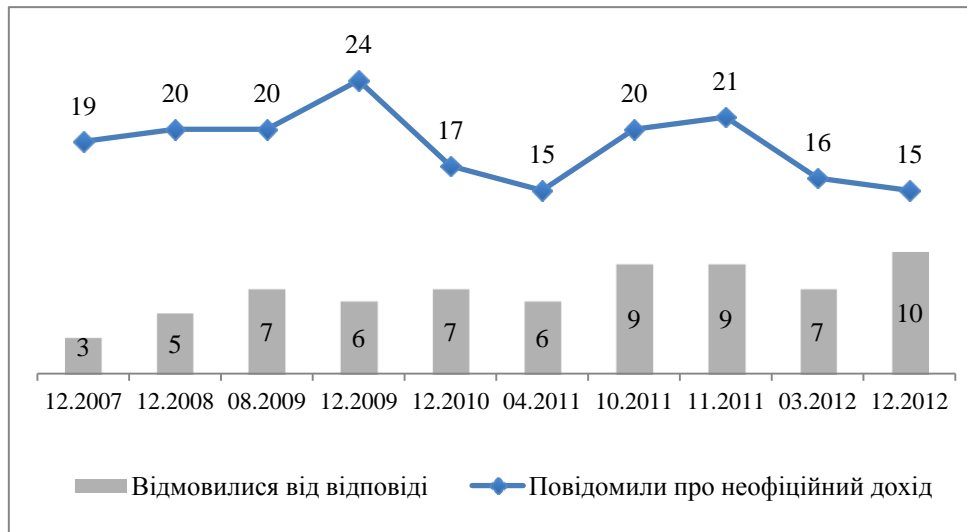
Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Погіршення добробуту вплинуло на збільшення темпів тінізації економіки. На думку експертів, в умовах фінансово-економічної кризи частка тіньової економіки в Україні фактично зрівнялася з офіційною, досягаючи 50% офіційного ВВП [5]. На період активної фази першої хвилі фінансово-економічної хвилі дані моніторингу УІСД/ЦСМ зафіксували збільшення питомої ваги населення, яке отримувало заробітну платню неофіційно. Показник сягав 24%. Протягом 2010 – першої половини 2011 р. чисельність економічно активного населення з тіньовими доходами поступово зменшувалася, однак знову зросла наприкінці 2011 р. На кінець 2012 р. питома вага населення, що отримує неофіційні платежі, становила 15% (рис. 5). Такий показник є мінімальним з 2007 р., однак треба враховувати і певні зміни соціального контексту: відбулося оновлення податкового кодексу, зросла увага фіскальних органів до тіньового сектору економіки. Відповідно, не могло залишити-

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

ся без змін і сприйняття неофіційних виплат, а отже сьогодні ми фіксуємо найвищий показник тих, хто не захотів відповідати на запитання.

Рис. 5. Питома вага респондентів, які повідомили, що отримують платню за свою роботу неофіційно ("з рук у руки", "в конверті" тощо), або відмовилися відповідати на запитання, %

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Динаміка соціально-економічних оцінок та очікувань²

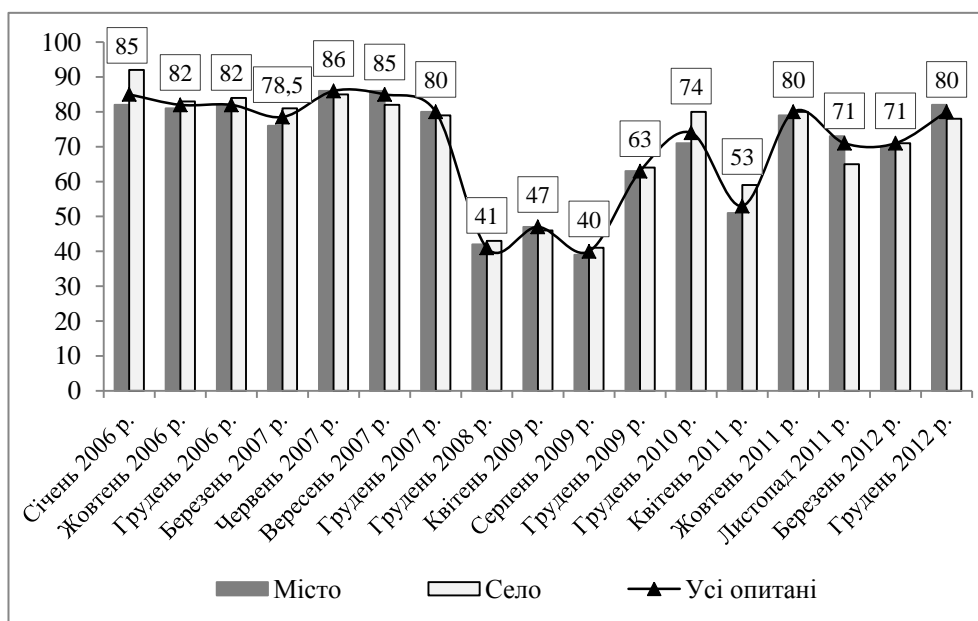
Індекс поточного особистого матеріального становища (ІПСо)³

Протягом 2012 р. оцінки поточного матеріального становища були нерівномірними: якщо на початку другого кварталу року показники ІПСо були близькими до минулорічних, то наприкінці року вони зросли до позначки у 80 пунктів (рис. 6). Порівняння показників по роках дозволяє виділити найгірший період, коли значення індексу поточного особистого матеріального становища з грудня 2008-го по серпень 2009 р. були нижчими

² Індекси соціально-економічних оцінок та очікувань розраховано за даними щорічних моніторингових досліджень громадської думки, проведених Центром "Соціальний моніторинг" (ЦСМ) та Українським інститутом соціальних досліджень імені О. Яременка (УІСД) за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

³ Цей індекс визначається на основі запитання анкети: "Як змінилося життя Вашої родини протягом поточного місяця (за останні 30 днів) у порівнянні із попереднім місяцем?".

50 пунктів. З того часу було зафіксовано три хвилі зростання: в грудні 2010 р. до 74 пунктів, в жовтні 2011 р. до 80 пунктів та останній, в грудні 2012 р., знову до 80 пунктів. Важливо зазначити, що останнє зростання індексу має суттєву відмінність від всіх попередніх: раніше індекс зростав більшими темпами в сільській місцевості, зараз же, навпаки, сільські респонденти меншою мірою схильні оцінювати зміни особистого матеріального становища в позитивному руслі.

Рис. 6. Динаміка індексу поточного особистого матеріального становища

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД імені О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Збільшення позитивних оцінок поточного матеріального становища відбулося головним чином за рахунок зростання питомої ваги тих, для кого за останні 30 днів суттєвих змін у добробуті не відбулося, і така динаміка характерна як для міських, так і сільських населених пунктів.

Індекс поточного особистого матеріального становища суттєво залежить від регіону країни. Найнижчі показники ми фіксуємо в АР Крим – 67 пунктів, а найвищі – серед мешканців Центрального, Північного регіонів (85–82 пункти) та мешканців столиці (90 пунктів) (табл. 4). Наявні показники регіонального розподілу індексу по роках наочно демонструють, що напротязі всього періоду ми фіксуємо найнижчі значення індексу в АР Крим.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Таблиця 4

Динаміка індексу поточного особистого матеріального становища (ІПСо) у регіональному вимірі

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Квітень 2011 р.	Жовтень 2011 р.	Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.	Грудень 2012 р.
Захід	84	77	54	55	54	69	68	62	76	67	57	79
Центр	80	80	46	25	42	56	75	52	93	55	76	85
Північ	73	89	48	73	49	79	84	66	81	63	74	82
Схід	87	84	38	40	34	62	78	49	78	77	78	80
Південь	71	74	34	48	38	55	72	47	72	66	71	79
АР Крим	88	36	13	22	3	41	64	31	70	70	58	67
м. Київ	83	101	41	63	38	61	57	60	86	107	69	90
Загалом	82	80	41	47	40	63	74	53	80	71	71	80

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Індекс поточного особистого матеріального становища (ІПСо) суттєво залежить від статі (83 пункти – чоловіки, 78 – жінки), віку опитаних (від 88 пунктів серед тих, хто молодше 30 років, до 76 серед тих, хто старше 60 років), матеріального становища родини (від 41 серед найбіднішої частини населення, до 93 – серед найбільш заможної групи). Проте зростання показника порівняно з минулим роком спостерігається по всіх соціально-демографічних групах.

Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища (ІПСс)⁴

Наприкінці 2012 р. індекси поточного суспільного матеріального становища зазнали впливу позитивних оцінок на всіх рівнях: на рівні населеного пункту, області та країни в цілому. У переважній більшості покращання оцінок відбувається за рахунок збільшення питомої ваги населення, яке не відчуло жодних змін: ні покращання, ні погіршення. Перші значні прояви зростання оптимізму спостерігалися нами вже восени 2011 р., але потому зростання припинилося і почалося поступове зменшення показників індексу на всіх рівнях. У грудні 2012 р. інтегральний індекс зріс на 6 пунктів і сягнув свого максимуму за весь час моніторингу. Стабільною залишається динаміка рейтингу ІПС: найвищі на рівні населеному пункту та найнижчі на рівні країни.

⁴ Запитання анкети для визначення індексу поточного суспільного матеріального становища: "Як змінилася протягом останнього часу (за останні 2–3 місяці) соціально-економічна ситуація: (1) у вашому населеному пункті?; (2) у вашій області?; (3) в країні?". Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища обчислюється як середнє арифметичне індексів матеріального становища у населеному пункті, області, районі.

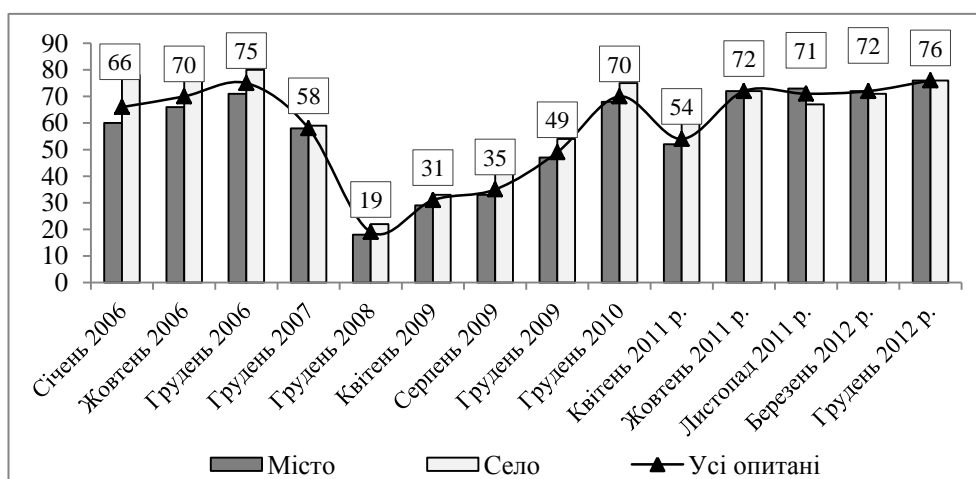
Таблиця 5

Динаміка індексів поточного суспільного матеріального становища

	Січень 2006 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Квітень 2011 р.	Жовтень 2011 р.	Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.	Грудень 2012 р.
ІПС насел. пункту	71	77	80	64	25	39	38	53	73	60	79	76	77	80
ІПС області	69	72	75	60	21	32	37	51	72	57	76	75	74	79
ІПС країни	59	60	69	49	12	22	30	43	66	46	62	63	64	69
ІПСс (інтегральний)	66	70	75	58	19	31	35	49	70	54	72	71	72	76

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Тренд збільшення індексу в грудні 2012 р. має однакову тенденцію і силу як для міського, так і для сільського населення.

Рис. 7. Динаміка інтегрального індексу поточного суспільного матеріального становища

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Як і ІПС_о, показники ІПСс зменшуються зі збільшенням віку опитуваних: оцінки погіршуються від 79–81 пункту серед молоді до 72 пунктів у найстарших респондентів. Чоловіки традиційно схильні більш позитивно оцінювати поточне суспільне матеріальне становище, ніж жінки (77 проти 75 пунктів). Розрив у показниках ІПСс між найбільш бідною та найбагатшою групою за рівнем матеріального добробуту становить 27 пунктів.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Найбільш низьким виявився ІПСс, розрахований щодо оцінок мешканців АР Криму, – 69 пунктів із 200 можливих, що, зважаючи на дані двох попередніх замірів, можна вважати негативною зміною. По інших регіонах України ІПСс коливається в межах 8 пунктів (табл. 6).

Таблиця 6

Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища (ІПСс) за регіонами

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Квітень 2011 р.	Жовтень 2011 р.	Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.	Грудень 2012 р.
Захід	78	65	28	40	53	59	69	58	72	70	58	72
Центр	68	61	23	22	42	51	75	51	76	57	78	80
Північ	69	52	20	49	40	59	81	66	71	65	77	74
Схід	79	56	18	29	28	49	69	55	74	78	79	78
Південь	78	56	14	21	32	36	69	49	67	69	60	74
АР Крим	91	26	1	0	0	15	76	31	58	89	83	69
м. Київ	51	77	14	27	28	39	47	52	76	79	62	80
Загалом	74	58	19	31	35	49	70	54	72	71	72	76

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

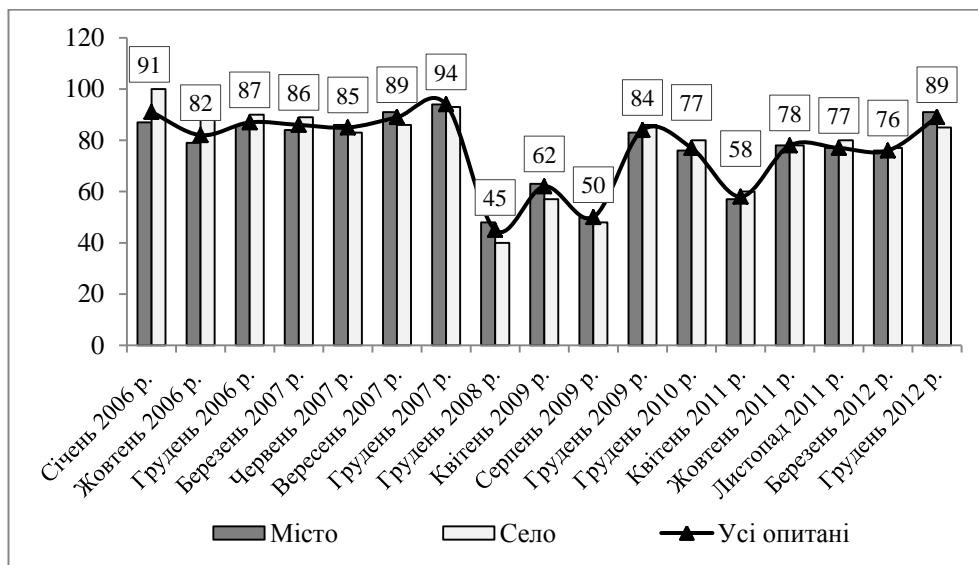
Індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОо)⁵

Індекс очікуваних змін особистого матеріального становища за останній рік збільшився на 12 пунктів порівняно із листопадом 2011 р. І хоча в березні 2012 р. ІЕОо практично не відрізнявся від показників кінця 2011 р., останній замір виводить очікування населення на докризовий рівень 2007 р.

Розрив в очікуваннях між мешканцями міст та сільської місцевості становить 4 пункти: сільські мешканці зараз менш схильні до позитивних очікувань (рис. 8).

Характер очікувань змін у особистому матеріальному становищі, як і попередні індекси, залежний від віку опитаних, і змінюється від 101 пункту (єдиний показник у позитивній площині) серед тих, хто молодше 30 років, до 76 серед тих, хто старше 60 років). Вдруге за тривалий час ІЕОо досягнув відмітки у 100 пунктів. Раніше (у 2009 р.) показник переходив у позитивну площину лише серед заможних за матеріальним статусом груп. Чоловіки мають більш позитивні очікування, ніж жінки (77 проти 75 пунктів).

⁵ Цей індекс визначається на основі запитання анкети: "Як, на Вашу думку, зміниться матеріальне становище Вашої сім'ї (Ваше особисто) через півроку?"

Рис. 8. Динаміка індексу очікуваних змін особистого матеріального становища

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Щодо регіонального розподілу, то найнижчі показники грудня 2012 р. спостерігаються в АР Крим (77 пунктів), найвищі в Києві (102 пункти) (табл. 7).

Таблиця 7

Індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (ІЕОо) за регіонами

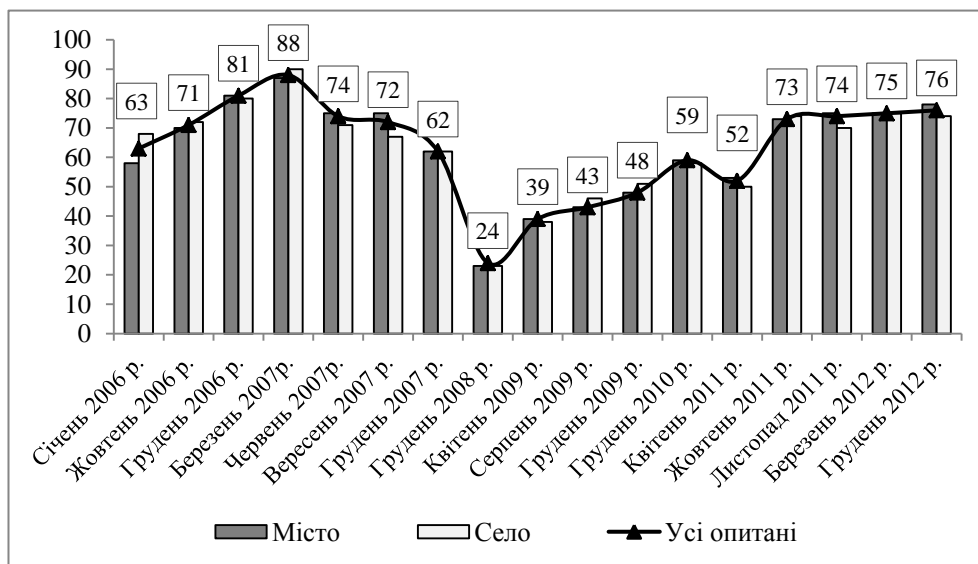
	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Квітень 2011 р.	Жовтень 2011 р.	Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.	Грудень 2012 р.
Захід	90	96	59	77	64	94	72	66	77	67	51	89
Центр	83	98	41	33	52	82	80	55	90	68	84	90
Північ	67	98	41	86	52	106	87	70	84	74	82	88
Схід	93	92	48	58	45	75	84	57	76	82	87	89
Південь	89	91	31	63	46	71	83	56	71	70	79	86
АР Крим	88	48	16	9	5	73	29	13	44	64	60	77
м. Київ	91	123	43	83	58	87	56	68	85	127	75	102
Загалом	87	94	45	62	50	84	77	58	77	77	76	89

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих місяців (ІЕОс)⁶

Незважаючи на позитивні сподівання щодо покращання особистого матеріального становища, показники очікування щодо розвитку економіки країни впродовж найближчих місяців не зазнали позитивних змін і залишаються фактично на рівні 2011 р. За даними моніторингу грудня 2012 р., питома вага опитаних, які вважають, що наступні один-два місяці будуть для економіки поганими становить 31%, проте 60% не бачать будь-яких змін: чи то в бік покращення, чи погіршення. Тим не менш, за останній рік ІЕОс зріс, як і інші індекси, але не значно. Протягом 2009–2012 рр. ІЕОс підвищився з найнижчої точки у 24 пункти до 76 пунктів, таким чином вийшовши на показники докризового рівня (рис. 9).

Рис. 9. Динаміка індексу очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих місяців

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Наприкінці 2012 р. розрив у показниках ІЕОс між містом та селом був мінімальним і становив 1 пункт. Різниця за віковими відмінностями була в межах 8 пунктів (83 серед наймолодшої групи та 70–75 серед старших за 50 років). Найбільше коливання оцінок залежні від матеріального становища

⁶ Цей індекс визначається за допомогою запитання: "Як Ви вважаєте, наступні один-два місяці для економіки країни будуть гарними, поганими часами або якими-небудь ще?".

опитаних (від 44 пунктів серед найменш забезпеченої частини населення до 88 – серед найбільш заможної).

У межах 24 пунктів коливаються ІЕОс залежно від регіонів опитування (табл. 8).

Таблиця 8

Індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих місяців (ІЕОс) за регіонами

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Квітень 2011 р.	Жовтень 2011 р.	Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.	Грудень 2012 р.
Захід	81	67	33	46	57	58	63	51	70	71	61	78
Центр	79	62	23	38	46	51	62	51	77	70	75	82
Північ	70	66	22	46	53	53	53	57	76	61	69	77
Схід	87	62	21	35	36	47	61	60	74	81	80	74
Південь	77	64	23	40	43	40	49	46	76	73	77	76
АР Крим	84	18	4	11	12	37	61	17	57	80	101	62
м. Київ	72	76	20	40	46	43	50	51	74	71	70	86
<i>Загалом</i>	<i>81</i>	<i>62</i>	<i>24</i>	<i>39</i>	<i>43</i>	<i>48</i>	<i>59</i>	<i>52</i>	<i>69</i>	<i>74</i>	<i>75</i>	<i>76</i>

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Індекс інфляційних очікувань (ІІО)⁷

Інфляційні очікування починаючи з жовтня 2011 р. по грудень 2012 р. демонструють повзуче зниження і, становлячи 167 пунктів, зрівнялися із показниками січня 2006 р. У цілому лише 4% українців вважають, що доходи будуть рости швидше, ніж ціни. Понад три чверті опитаних (71%) очікують, що інфляція буде більшою, ніж зростання доходів (рис. 10).

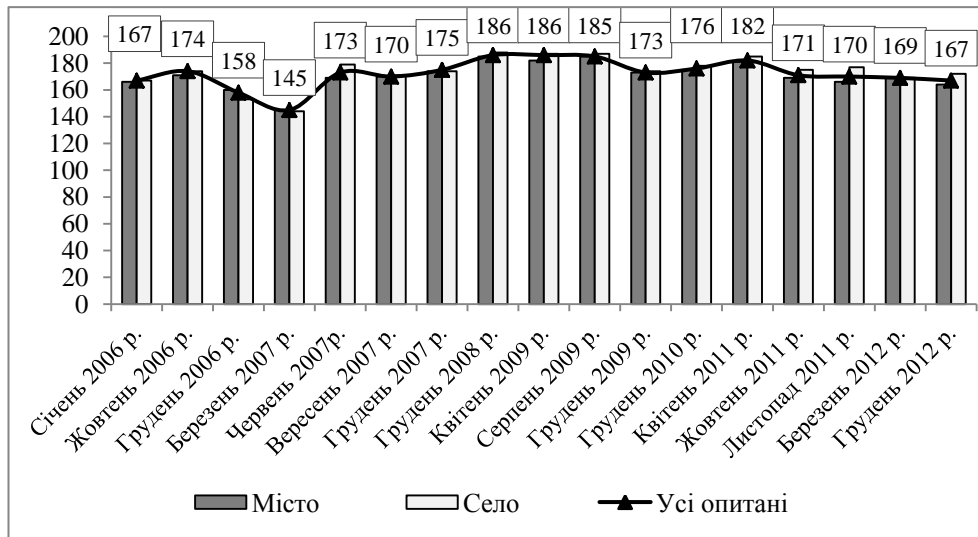
Серед особливостей інфляційних побоювань можна відмітити прямо пропорційне зростання рівня занепокоєності інфляційними процесами із збільшенням віку опитаних, більшу занепокоєність жіночої частини населення. Найбільшою мірою негативного зростання цін очікують передусім малозабезпечені верстви населення, а різниця у негативних очікуваннях між тими, хто відніс себе до вищого майнового прошарку, та тих, хто описав своє матеріаль-

⁷ Для визначення індексу інфляційних очікувань респондентам ставиться запитання: "Як Ви вважаєте (очікуєте), протягом наступних одного-двох місяців доходи Вашої родини будуть зростати більш швидко, ніж ціни, приблизно тими ж темпами, що і ціни, або повільніше, ніж ціни?" Значення ІІО обчислюють таким способом: від частки відповідей, що свідчать про зростання інфляції, віднімають частку відповідей, які свідчать про зменшення інфляції, і до цієї різниці додають 100, щоб уникнути появи від'ємних величин. Значення цих індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Наприклад, значення індексу дорівнює 200, якщо всі громадяни передбачають зростання інфляції.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

не становить як у край низьке, становить 34 пункти (у грудні 2008 р. в розпал кризи розрив досягав 67 пунктів).

Рис. 10. Динаміка індексу інфляційних очікувань

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Найвищі рівні інфляційних побоювань спостерігаються серед мешканців АР Крим, Заходу та Півдня України, а найнижчі – на Півночі та в столиці.

Таблиця 9

Індекс інфляційних очікувань (ІО) за регіонами

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Квітень 2011 р.	Жовтень 2011 р.	Листопад 2011 р.	Березень 2012 р.
Захід	147	170	181	180	182	175	177	186	179	172	173
Центр	152	182	186	190	189	173	175	189	165	185	171
Північ	161	174	177	165	178	152	170	175	170	188	160
Схід	165	176	189	187	188	180	174	183	175	167	167
Південь	166	168	190	180	187	178	183	181	167	165	175
АР Крим	178	189	191	199	193	168	192	187	162	141	182
м. Київ	133	153	185	191	176	168	170	163	148	138	160
Загалом	158	175	186	183	185	173	176	182	171	170	169

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Таблиця 10

**Зведена таблиця індексів оцінок та очікувань⁸
за соціально-демографічними групами (грудень 2012 р.)**

	ІПСо	ІПСс (нас. пункт)	ІПСс (об- ласть)	ІПСс (краї- на)	ІПСс (інтегр.)	ІЕОо	ІЕОс	ІО
Серед усіх	80	80	79	69	76	89	76	167
<i>За типом поселення</i>								
Обласний центр	81	77	74	65	72	92	78	162
Місто	83	81	82	73	79	89	77	167
Міста у цілому	82	80	78	70	76	91	78	164
Село	78	80	80	67	76	85	74	172
<i>За регіоном опитування</i>								
Захід	79	80	75	61	72	89	78	170
Центр	85	85	83	72	80	90	82	160
Північ	82	77	79	66	74	88	77	158
Схід	80	79	81	73	78	89	74	169
Південь	79	76	77	69	74	86	76	173
АР Крим	67	71	70	67	69	77	62	173
м. Київ	90	87	82	70	80	102	86	162
<i>За віком</i>								
18–29 років	88	84	82	72	79	101	83	157
30–39 років	86	85	83	74	81	95	80	158
40–49 років	78	78	79	70	76	90	75	170
50–59 років	74	78	77	64	73	86	70	169
60 років та більше	76	75	75	66	72	76	75	178
<i>За статтю</i>								
Чоловік	83	81	79	70	77	93	76	163
Жінка	78	79	79	68	75	86	76	170
<i>За рівнем освіти</i>								
Початкова/базова середня	74	75	74	65	71	80	69	169
Повна середня	79	77	78	69	75	87	77	173
Базова вища	78	78	77	66	74	85	75	165
Повна вища/вчений сту- пінь	86	85	82	73	80	96	79	161
<i>За рівнем матеріального становища</i>								
Дуже низьке	41	57	58	52	56	53	44	187
Низьке	62	70	71	60	67	64	65	181
Нижче середнього	79	79	77	68	75	89	71	174
Середнє або вище	93	87	87	75	83	104	88	153

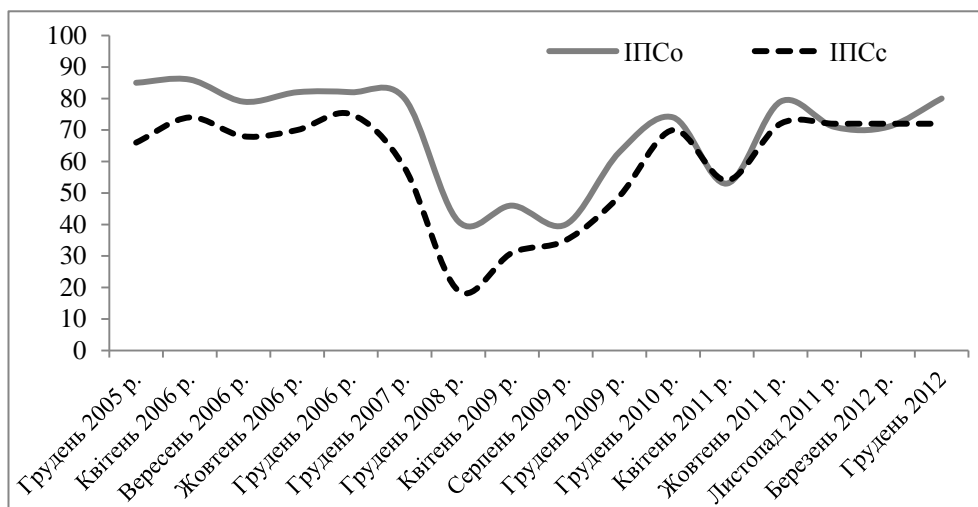
Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

⁸ ІПСо – індекс поточного особистого матеріального становища; ІПСс – індекс поточного суспільного матеріального становища, вимірюється на рівні населеного пункту, області та країни, а також як інтегральний індекс, що складається з цих трьох оцінок; ІЕОо – індекс очікуваних змін особистого матеріального становища; ІЕОс – індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих місяців; ІО – індекс інфляційних очікувань.

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Порівняльний аналіз індексів оцінки поточної ситуації та очікуваних змін

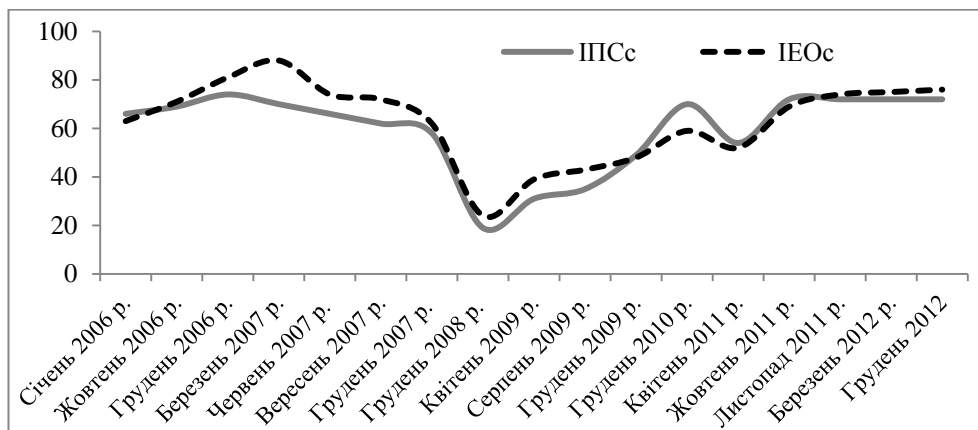
Позитивні оцінки суспільного матеріального становища завжди були залежними від оцінок поточного матеріального становища і повторювали (іноді із запізненням) тенденції оцінювання власної матеріальної самооцінки респондента. Динаміка оцінок особистого матеріального становища в період після 2008 р. характеризується хвилеподібним зростанням, коли зростання оптимізму зменшується в інші місяці та змінюється суттєвим ростом наприкінці року. Зниження показника в серпні 2009 р. до рівня грудня 2008 р. можна пояснити досягненням піку глобальної фінансової кризи, що прогнозувалося на середину 2009 р., тоді як перше падіння індексу у грудні 2008 р. більшою мірою стало результатом першого інформаційного кризового буму, коли негативні оцінки та очікування випереджали реальну ситуацію. Помірне зростання цін восени – взимку 2012 р., уникнення дефолту та стримування інфляції сприяли покращанню ІПСо. На кінець 2012 р. року ні ІПСо, ні ІПСс не досягли докризового рівня, при цьому особисті оцінки є більш позитивними, ніж суспільні.

Рис. 11. Динаміка індексів поточного особистого і суспільного матеріального становища впродовж 2006–2012 рр.

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

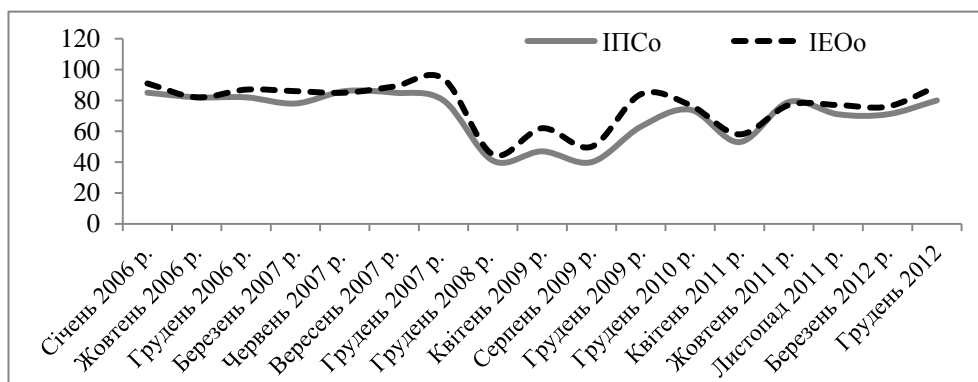
Серед усіх індексів показники очікуваних змін збільшуються помітнішими темпами, але динаміка зростання залишається незмінною впродовж останніх трьох років.

Рис. 12. Розподіл інтегрального індексу поточного суспільного становища та індексу очікуваного розвитку економіки країни впродовж 2006–2012 рр.

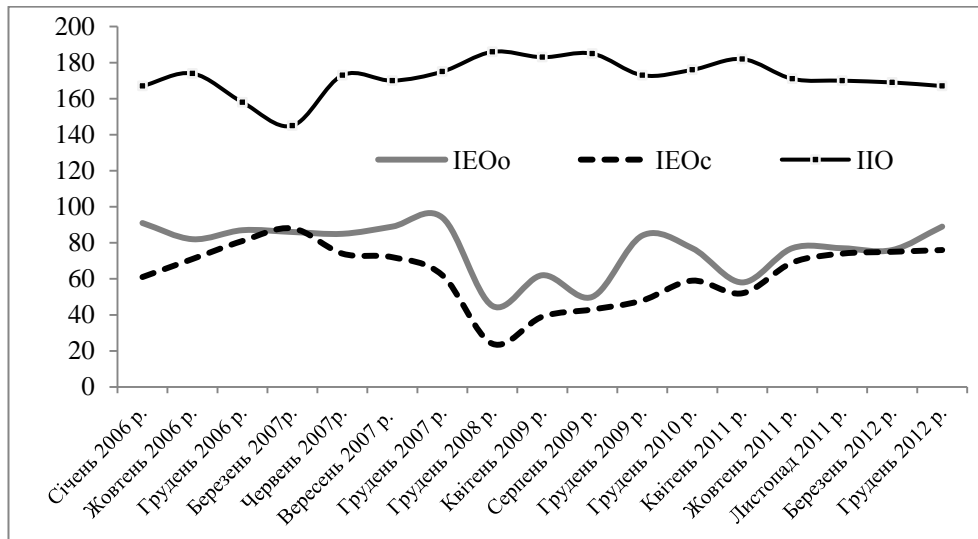
Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Адаптацію до кризової ситуації в країні підтверджують практично ідентичні оцінки поточного суспільного становища та очікуваного розвитку економіки, як і останній рік, але ще залишаються на доволі низькому рівні (рис. 12). Така динаміка стала відображенням зростання питомої ваги населення, схильного вбачати стабілізацію ситуації та відсутність коливань у позитивний чи негативний бік як на рівні поточних оцінок, так і очікувань.

Рис. 13. Розподіл індексів поточного особистого матеріального становища та очікуваних змін особистого матеріального становища впродовж 2006–2012 рр.

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Рис. 14. Динаміка індексів очікування змін особистого матеріального становища, очікування змін розвитку економіки країни, інфляційних очікувань впродовж 2006–2012 рр.

Джерело: за даними моніторингу ЦСМ/УІСД ім. О. Яременка за участю відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України".

Отже, складна економічна ситуація та подальша політична нестабільність не завадили зростанню показників соціально-економічних очікувань населення наприкінці 2012 р. З одного боку, відбулася адаптація до першого "стресового" усвідомлення кризи, з іншого – зіграли свою роль парламентські вибори та втримання інфляції, яке зачепило не тільки Нацбанк та державне регулювання інфляційних процесів, а й на фінансування бюджету, впровадження антикризових законодавчих норм тощо.

Зростання всієї групи індексів соціально-економічних оцінок та очікувань (ІПСо, ІПСс, ІЕОо, ІЕОс, ІО) не стільки свідчить про підвищення оптимізму, скільки про зростання питомої ваги населення, яке не очікує жодних змін найближчим часом та не схильне вбачати погіршення чи покращання у поточних оцінках. Громадська думка відходить від негативних оцінок, проте з обережністю ставиться до позитивних.

Незважаючи на зменшення питомої ваги верств населення із середнім та розширення – із нижчим рівнем добробуту, оцінки поточного матеріального становища та очікування щодо його змін продовжують покращуватися. Можливою причиною є втримання цінового фактору (дефляційні процеси 2012 р.), який, за результатами моніторингу УІСД/ЦСМ, обіймає чільне місце у рейтингу чинників, що найбільшою мірою вплинули на відчуття населен-

ням наслідків кризи. Свій внесок у покращання матеріальних оцінок і очікувань спровокувало й подальше збереження тіньового сегменту економіки, який виступив певним стабілізатором для населення. З іншого боку, знов збільшується розрив між особистими оцінками поточного і майбутнього становища: очікування змін перевищують поточні оцінки.

Продовжують панувати високі інфляційні очікування, хоча кінець 2012 р. продемонстрував повернення ІО на докризовий рівень 2007 р. Наближується до показників 2006–2007 рр. і індекс очікуваних змін особистого матеріального становища. Поточні оцінки особистого матеріального становища, очікувані зміни щодо розвитку економіки та суспільного матеріального становища залишаються нижче докризових значень.

Покращання оцінок соціально-економічного самопочуття спостерігається у всіх соціально-демографічних групах, проте найбільш уразливими залишаються люди похилого віку, населення з низьким рівнем матеріального добробуту. Жінки є більш занепокоєними щодо погіршення ситуації, ніж чоловіки. Практично однакові настрої у мешканців міст і сіл.

Між тим, варто ще раз підкреслити, що зростання показників соціально-економічного самопочуття наприкінці 2012 р. міцно пов'язано із оперативними заходами з підтримки курсової стабільності, певним оптимізмом та очікуваннями змін, які громадська думка пов'язувала з парламентськими виборами. Проведення подальших реформ, які більшою мірою не є популярними, може швидко змінити наявні тенденції та спричинити погіршення показників соціально-економічного самопочуття. В таких умовах слід взяти до уваги неготовність населення України до реформ, до того, щоб Уряд поводить програму непопулярних економічних реформ задля покращення економічної ситуації в майбутньому. Ситуація ускладнюється низкою негативних прогнозів вітчизняного та міжнародного експертного середовища. Так, на думку Асоціації "Український кредитно-банківський союз" (УКБС), політика, спрямована на втримання інфляції, яку проводив Національний банк України у 2012 р., стала основною причиною зростання вартості кредитних ресурсів [6]: Нацбанк у 2012 р. скоротив обсяги мобілізаційних операцій проти 2011 р. в 10 разів, при цьому збільшив обсяги рефінансування в 3,4 разу. Так, обсяг операцій з рефінансування банків у 2012 р. склав 97,6 млрд грн, середньозважена відсоткова ставка за операціями рефінансування за підсумками року – 8,13%. Обсяг мобілізаційних операцій у 2012 р. склав 16,7 млрд грн, середньозважена відсоткова ставка – 2,62%. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) очікує підвищення інфляції в Україні у 2013 р. через зростання тарифів на енергоносії і збільшення гнучкості обмінного курсу [7]. Економісти міжнародного банку Goldman Sachs вважають, що в цьому році розмір державного боргу України досягне 45%, а зовнішнього – 30% ВВП. Зараз ці показники – на рівні 35% і 21%. Це – майже граничне значення, за якого в інших країнах, що розвиваються, траплялися дефолти [8].

В умовах сучасного стану соціально-економічної ситуації ключовими аспектами стають: трансформація структури зміни економіки, залучення іноземних інвестицій в українську економіку, вирішення проблем реального сектору економіки, налагодження дієвої співпраці між усіма гілками влади, відкритий діалог "влада – народ", який передбачає ефективну взаємодію влади з експертним середовищем та інституціями громадянського суспільства.

Ще одним важливим напрямом має стати вдосконалення управління трудовими ресурсами. Необхідно негайно вжити заходів щодо пом'якшення регіональних диспропорцій ринку праці у хронічно депресивних і слаборозвинених регіонах, а також тих, які найбільш постраждали в період кризи, зокрема – шляхом запровадження регіональних антикризових програм, які базуються на диверсифікації зайнятості, залучення тимчасово незайнятих до громадських робіт тощо. Слід запровадити комплекс стимулів створення нових робочих місць у приватному секторі економіки, розширення повноважень місцевих органів влади у заохоченні підприємств до створення нових робочих місць.

1. Основні показники соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Сайт Світового Банку. – Режим доступу : [http://search.worldbank.org/data?qterm=ukraine&_type_exact=Indicators&_topic_exact\[\]=Economic+Policy+%26+Debt&_database_exact=GDF](http://search.worldbank.org/data?qterm=ukraine&_type_exact=Indicators&_topic_exact[]=Economic+Policy+%26+Debt&_database_exact=GDF)
3. Доходи та витрати населення України за III квартал 2012 року : експрес-випуск. – 2012. – 28 груд., № 02/2-19/440.
4. ЄБРР: В Україні зупинилась банківська система і наближається інфляція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/05/296079>
5. *Гець В.М.* Развитие и кризисы в Украине – противоречия трансформации / В.М. Гець // *Методология, теория и практика социологического анализа современного общества: сб. науч. работ.* – Вып. 15. – Х. : ХНУ им. В.Н.Каразина, 2009. – С. 341–348.
6. Політика НБУ з втримання інфляції привела до подорожчання кредитного ресурсу – банкіри [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/07/296251>
7. Інфляція в Україні зросте до 3–4% – ЄБРР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://real-economy.com.ua/news/33485.html>
8. Goldman Sachs: Навіть новий кредит МВФ не врятує Україну від проблем з держборгом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2013/01/24/295388>

Транслітерований список джерел

1. *Osnovni pokaznyky social'no-ekonomichnogo rozvytku Ukrainy* [Elektronnyj resurs] / *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy.* – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]

2. Sajt Svitovogo Banku. – Rezhym dostupu: [http://search.worldbank.org/data?qterm=ukraine&_type_exact=Indicators&_topic_exact\[\]=Economic+Policy+%26+Debt&_database_exact=GDF](http://search.worldbank.org/data?qterm=ukraine&_type_exact=Indicators&_topic_exact[]=Economic+Policy+%26+Debt&_database_exact=GDF) [in Ukrainian]
3. Dohody ta vytraty naselennja Ukrai'ny za III kvartal 2012 roku : ekspres-vypusk. – 2012. – 28 grud., № 02/2-19/440. [in Ukrainian]
4. JeBRR: V Ukrai'ni zupynylas' bankivs'ka systema i nablyzhajet'sja infljacija [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/05/296079> [in Ukrainian]
5. Heyets V.M. Razvytye y kryzysy v Ukrainy – protyvorechja transformacyy / V.M. Heyets // Metodologija, teoryja y praktyka sotsyologicheskogo analiza sovremennogo obshhestva: sb. nauch. rabot. – Vyp. 15. – H. : HNU ym. V.N.Karazyna, 2009. – S. 341–348. [in Russian]
6. Polityka NBU z vtrymannja infljacji' pryvela do podorozhchannja kredytnogo resursu – bankiry [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/07/296251> [in Ukrainian]
7. Infljacija v Ukrai'ni zroste do 3–4% – JeBRR [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://real-economy.com.ua/news/33485.html> [in Ukrainian]
8. Goldman Sachs: Navit' novyj kredyt MVF ne vrjatuje Ukrai'nu vid problem z derzhborgom [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu : <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2013/01/24/295388> [in Ukrainian]

Отримано 28.02.13

О.Н. Балакирева, канд. социол. наук, Д.А. Дмитрук, канд. социол. наук

**ДИНАМИКА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОЦЕНОК
И ОЖИДАНИЙ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ: 2006–2012 гг.**

В публикации представлены результаты очередного мониторингового исследования общественного мнения населения Украины относительно самооценок материального положения и индексов социально-экономических настроений. Рассмотрена динамика за последние шесть лет: 2006–2012 гг.

Ключевые слова: общественное мнение, социально-экономическая ситуация, динамика индексов настроений.

O. Balakireva, Candidate of Sociological Sciences, D. Dmytruk, Candidate of Sociological Sciences

**DYNAMICS OF SOCIO-ECONOMIC ASSESSMENTS AND
EXPECTATIONS OF POPULATION OF UKRAINE 2006-2012**

This publication presents the results of the regular monitoring research of public opinion of the population of Ukraine on the self-assessment of financial position and indexes of social and economic moods. Review of the dynamics over the past six years: 2006–2012.

Keywords: social opinion, socio-economic situation, assessments and expectations dynamics.